

ПРАКТИЧНІ НАПРЯМКИ ВИКОРИСТАННЯ ХУДОЖНЬО-ПРОЕКТНИХ НАРОБОК САДИБИ ВОЛИНСЬКОГО ПОЛІССЯ В СУЧАСНОМУ ДИЗАЙНІ

Романюк О.В., аспірант

Харківська державна академія дизайну і мистецтв

Анотація. Статтю присвячено виявленню та обґрунтуванню сучасних можливостей практичного використання у дизайні художньо-проектних ідей сформованих волинськими поліщуками в своєму житловому просторі.

Ключові слова: художньо-проектні ідеї, садиба Волинського Полісся, сучасний дизайн.

Анотация. Романюк О.В. Практическое направление использования художественно-проектных работ усадьбы Волинского Полесья в современном дизайне. Статья посвящена выявлению и объяснению современных возможностей практического использования в дизайне художественно-проектных идей сформированных волинскими полещуками в своем жилом пространстве.

Ключевые слова: художественно-проектные идеи, усадьба Волинского Полесья, современный дизайн.

Annotation. Romanyuk O.V. Practical direction of the use of artistically-projects works of farmstead of Volynskoye Polesye in a modern design. The article is devoted to the exposure and explanation of modern possibilities of the practical use in the design of artistically-projects ideas of formed by volynskye poleschuky in the dwelling space.

Key words: artistically-projects ideas, farmstead of Volynsky Polesye, modern design.

Постановка проблеми: Пріоритетним напрямком сучасного українського дизайну є його національна орієнтованість, бо, як відомо, національні традиції кожного народу поєднують гармонійну сукупність регіональної самобутності. Таким чином, виявлені в дослідженні місцеві традиції житловпорядкування волинських поліщуків під дією модернізації і трансформації доцільних форм та рішень сприятимуть формуванню сучасного національно орієнтованого дизайнерського проектування предметно-просторового житлового середовища українців.

Зв'язок роботи з науковими та практичними завданнями. Роботу виконано згідно із планом НДР Харківської державної академії дизайну і мистецтв.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідницьких праць в котрих розглядали б напрацювання місцевих майстрів поліщуків у формуванні садиби, як можливості трансформації, видозміни для сучасного дизайну не було виявлено.

Мета роботи. Виявити напрямки використання художньо-проектних робіт волинських поліщуків у формуванні садиби волинськими поліщуками для сучасного дизайну.

Результати роботи. Спершу розглянемо широкомасштабні можливості використання народних художньо-проектних ідей дослідженого нами об'єкту.

По-перше, опираючись на численні туристичні можливості України і захищеність державних структур та приватних осіб у розвитку туристичної індустрії, перспективним у цій галузі постає «зелений» туризм. Для окремих мальовничих, екологічно чистих регіонів України «зелений» туризм може розв'язати цілий комплекс проблем в економіці країни і стати прибутковою галуззю, бо він побудований на: 1) реконструкції та капітальному ремонті житлово-господарського комплексу власника, що є надійною інвестицією коштів в майбутнє нащадків та прямим шляхом до реального збагачення населення; 2) застосуванні високого рівня сервісу в привабливих для туризму регіонах; 3) збереженні і примноженні регіональних культурно-історичних традицій народу, що є їх культурною складовою та демонстрацією природних можливостей регіону.

У зв'язку з цим, постає необхідність використання різнобічних професійних мистецтвознавчих сфер (архітектури, різних галузей декоративно-прикладного мистецтва тощо), зокрема дизайну.

Організація осередків «зеленого» туризму передбачає:

а) створення готельно-житлових комплексів сімейного типу на основі традиційних сільських садиб. Побудова таких готелів наслідують традиційні прийоми композиційної і тектонічної побудови садиб та їх об'ємно-просторової організації. Вирішення екстер'єру модерних сімейних готелів повинно містити характерну для краю колористику житла, а також дизайнерські стилізовані традиційні елементи – декорування кутів будівлі, обрамлення стулками вікон тощо. Житловий простір інтер'єру передбачає впровадження високоякісної інженерної комунікації, інформаційної мережі, висококласної організації готельних номерів, гармонійно поєднаних з традиційними для сільського інтер'єру предметами обладнання, умеблювання і декоративного оздоблення. Доречно в готельно-житловий комплекс вмістити характерні для садиби господарсько-побутові будівлі. Це сприятиме ознайомленню туристів з цілісною картиною повсякденного життя селян і послугує додатковим елементом розважальних послуг;

б) організацію культурно-розважальних об'єктів. А саме – створення на території готельного комплексу об'єктів харчування та проведення дозвілля, формування різноманітних послуг для відновлення здоров'я та спортивних ігор, організація розважальних програм для пізнання історії, культури краю та народних свят тощо;

в) організація мережі магазинів – мінімаркетів, магазинів сувенірної продукції. Це сприятиме збереженню та примноженню регіональних художніх промислів.

Таким чином, формоутворення туристичних осередків передбачає тісне співробітництво дизайнерів, архітекторів та народознавців. Вони повинні володіти інформацією про характерні для регіонів традиції житлового порядкування, вміти підпорядкувати їх сучасним умовам і потребам цивілізації. Разом з тим,

організація ознайомчо-розважально-оздоровчої програми комплексів «зеленого» туризму вимагає від спеціалістів вправного володіння та використання маркетингу.

По-друге, на сьогодні набуває розвитку фермерське господарство. Для організації житлово-виробничого господарства доречним було б використання позитивного досвіду облаштування садибного комплексу волинськими поліщуками („підварок”, „Г” та „П” - подібний тип двору). Їх об’ємно-просторова композиція будувалася на досягненні оптимально зручних координат руху між господарськими й побутовими будівлями, організації сприятливого внутрішнього простору двору, економії матеріалу й простору садиби.

Отже, у фахівців середовищного дизайну з’являється можливість на основі традицій народного житловпорядкування створити для замовників (фермерів) ряд зразків організації житлово-виробничого комплексу. Позитивними сторонами цієї пропозиції є: попередження відчуження садиби фермера від загальної тектоніки села; створення функціонально, естетично, та економічно обумовленого житлово-виробничого комплексу; можливість підлаштувати запропоновані будівлі садибного комплексу та їх розташування відповідно до специфіки господарської діяльності; впровадження дизайнерами в садибі новітніх конструкцій, матеріалів і технологій для забезпечення комфортного проживання й господарювання.

По-третє, набуває значного поширення заміське будівництво та організація дачних комплексів у яких підтримується екологічний стиль, що вважається найоптимальнішим. Зважаючи на це, перспективним для формування дачного комплексу стає використання прикладів сільського житла. Ці зразки в своєму формуванні втілюють кращі варіанти екологічного житла та естетичну злагодженість з оточуючим ландшафтом. Ось деякі пропозиції щодо реалізації даного проекту:

1) у проектуванні невеликих дачних селищ і загалом заміського житла є можливість скористатися прикладом організації вільного або дворядного типу забудови садиби з традиційним художнім вирішенням екстер’єру і розміщенням будинку на ділянці. Слід зазначити про перспективні можливості використання в формуванні будинку традиційних і навіть архаїчних методів конструювання, і матеріалів, прилаштованих під сучасне виробництво.

Беручи за основу приклади народного житлобудування, українські дизайнери за допомогою новітніх технологій та професійного естетичного погляду на традиції мають можливість створити сучасні конкурентноспроможні приклади зручного, екологічно обумовленого, функціонального, привабливого «українського» житла, а не копіювати чи просто купувати «фінські» будинки. Це сприятиме відкриттю ще одного спектру, спрямованого на становлення українського дизайну;

2) проектуючи ландшафтне вирішення присадибної території, доречно використати незмінну для поліщуків наявність садочка і квітника, не забуваючи

про специфіку вільного розташування насаджень. Привабливими етнографічними мотивами ландшафтного дизайну ділянки можуть бути криниця і «кадовба» як елементи малих архітектурних форм, «оборіг», трансформований під альтанку, або місце для барбекю з використанням традиційної модифікованої печі правобережного типу; художньо виплетений тин як об'єкт огорожі тощо;

3) джерелом об'ємно-просторової організації та художнього вирішення інтер'єру житла може слугувати хата-мазанка, пристосована для невеликого дачного будинку або заміського котеджу. Проектуючи внутрішній простір житла є нагода скористатися прикладом компоновання приміщень за принципом «дві хати підряд», або поширеним прийомом розвитку житлового простору, базуючись на традиційному тридільному розподілі з подальшим розростанням житлових приміщень до багатокімнатного житла. У той же час, спираючись на народний досвід та не оминаючи сучасні тенденції розвитку житлового простору по вертикалі, цікавою є пропозиція щодо певного дублювання за принципом тридільного житла у вертикальному напрямку. З розрахунку на такий розподіл у зоні першого поверху відповідно до сучасних уподобань слід розташувати загальні приміщення, а другий поверх виділити для особистих кімнат.

Дизайн-розробки проектів інтер'єру житла за етнографічними мотивами можуть використовувати такі традиційні прийоми та елементи: а) розташування обладнання та меблювання по периметру; б) традиційний розподіл окремих кімнат на три основні зони; в) багатофункціональне використання окремих приміщень; г) застосування функціонально діючих дерев'яних конструкцій та предметів обладнання; г) використання «прямих цитат» у вирішенні стін, стелі, дверей, вікон; д) використання традиційних предметів меблювання – дерев'яних лав, столів, ослонів, скринь тощо; е) втілення в естетичному вирішенні інтер'єру народної колористики житла та традиційних художньо-декоративних мотивів.

Разом з тим, слід вважати, що формування інтер'єру «національного» житла не обмежується використанням лише традиційних мотивів. Дизайнер, проектуючи даний об'єкт, має повне право на особисте бачення та творчість.

4) використовуючи маркетинговий підхід у створенні сучасного дачного комплексу, дизайнери можуть запропонувати замовникам цілий ряд цікавих ідей щодо удосконалення звичайного дачного селища. Наприклад, враховуючи різні сезонні умови та специфіку місцевості, цікавою постає ідея створення невеликих спортивних розважальних комплексів (влітку – велотреки, майданчики для скейтборду, тенісні корти, басейн (якщо нема поблизу річки чи озера); взимку – каток, бігову лижню тощо), торговельно-розважальних закладів (кафе, міні ресторанів), вирішення котрих повторює загальну стилістику селища.

Є й інші не менш пріоритетні напрямки перспективного впровадження та розвитку народного досвіду житловлаштування.

Передусім розглянемо можливість використання художньо-проектних наборок місцевими «проектантами» для спеціалізації дизайну середовища. Важливими аспектами організації житлового простору є зручність, багатофункціональність, естетичність, комунікативність, інформативність. Для вдалого вирішення цих завдань у сучасному житловпорядкуванні розсудливо звернути увагу та скористатися позитивним досвідом естетичної організації житлового простору поліщуків. Наведемо виявлені нами деякі основні принципи їх естетико-композиційно виразної організації, корисні для сучасної художньо-проектної діяльності:

- побудова предметно-просторового середовища на зваженому врегулюванні цілісності простору та супідрядності форм (наприклад, раціональний та гармонійний взаємозв'язок окремих зон житлового простору, глибока продуманість облаштування кожної зони лише необхідним обладнанням й умеблюванням з метою збереження та збільшення «чистого» простору);

- взаємозв'язок предметно-просторового наповнення житла не лише за принципами функціональності та конструктивності, але й за категоріями композиції – тектонікою і об'ємно-просторовою структурою, виразно виявленими у формоутворенні печі;

- системно впорядкований композиційний задум, що ґрунтується на виокремленні із загальної структури інтер'єру головних об'єктів (для поліського житла – це піч і покуття) і підпорядкування їм іншого обладнання і умеблювання;

- віддзеркалення світосприйняття в образно-раціональній направленості основної вісі («енергетичних») рухів, логічній побудові житлового простору, предметне наповнення котрого забезпечує гармонію внутрішнього – духовного і зовнішнього – матеріального;

- втілення внутрішньої на зовнішньої естетики в предметах, що формують простір інтер'єру за допомогою вдалого проявлення художніх властивостей матеріалів і «прозорого» відображення конструктивної основи їх формоутворення.

Крім того, слід відзначити ще важливі умови, необхідні для естетичного проектування будь-якого предметно-просторового середовища, котрими на підсвідомому рівні оперували поліщуки. До них належать: швидкісна орієнтація в просторі, можливість швидкого знаходження функціонально необхідних об'єктів, запам'ятовування оточення через пізнавальну виразність об'єктів та функціональних зон. Для дизайнерів розуміння і вдале забезпечення виконання цих умов сприятиме створенню як особистого (квартири, садиби тощо), так і суспільного (офісу, готелю, лікарні, метро, банку тощо) предметно-просторового середовища у відповідності з трибом та потребами сучасного життя.

Разом з тим, слід згадати ще один із позитивних факторів, притаманних народним проектантам, – це багатофункціональне використання простору кімнати і предметів, що наповнюють її. Взявши за основу такий принцип облаштування житлового простору, а саме – вдалиї розподіл обмеженої площі на основні життєво необхідні зони – дизайнеру краще буде вирішити поширену проблему стандартних житлових квартир старого зразка з несприятливим плануванням і вкрай малою житловою площею.

Також цікавою постає ідея використання традиційної колористики екстер'єрів народного житла в створенні екстер'єру міських житлових та виробничих будівель. Характерного національного колориту та враження затишку і привабливості надасть вигляду будівель використання стилістично опрацьованих зовнішніх естетичних елементів житла – ступок, різьблених наличників і віконниць, композиції кутових лиштв тощо. Окрім того, перспективним кроком у бік національно спрямованого дизайну (сюди можна віднести також і архітектуру) є використання характерних цікавих прикладів формоутворення будівель і фасадів народного житла в сучасному оригінальному рішенні на основі використання новітніх матеріалів та технологій. Впровадження в сучасне міське житлове середовище народно-композиційного «забарвлення» надасть будівлям виразності, сприятиме створенню нового національно-українського образу міст, забезпечить комунікативний підсвідомий зв'язок поколінь, котрий особливо помітно зникає в міському середовищі.

Продовжуємо можливість використання художньо-проектної творчості волинських поліщуків також у *спеціалізації ландшафтний дизайн*. Як відомо, процес ландшафтного проектування поєднує в собі цілу низку етапів проектної роботи. Виходячи з цього, для формування сучасного українського середовища доречно скористатися не лише прийомами облаштування предметного середовища, але й характерною для народного світогляду українців організацією природного (рослинного) оточення.

Використання основних принципів побудови традиційно сформованого українцями (зокрема поліщуками) ландшафтного середовища сприятиме: а) розширенню спектру відомих стилів садовлаштування; б) створенню гармонійного з нашим природним середовищем і оточуючими спорудами ландшафтних проектів; в) побудові сучасної ландшафтної структури; г) розширенню матеріальної та методичної бази для нових напрямків ландшафтного дизайну («дослідницького», «традиціоналістичного»).

Важливого значення в ландшафтному проектуванні набувають малі архітектурні форми. Продовжуючи розвиток ідей щодо формування українського середовища для підтримання загальної стилістики, перспективним є використання деяких об'єктів, що належали до традиційної садиби волинських поліщуків. Зокрема, криниць із «журавлем» або колодязів, «оборогів», вуликів, різноманітних плетених тинів тощо. Деякі з предметів

традиційного інтер'єру також послугують гарними зразками малих архітектурних форм: це – лави, канапи, ослони, окремі предмети побуту. Вищеназвані об'єкти послугують відправною точкою або ж ідейним задумом у проектуванні сучасних модерних зразків малих архітектурних форм. Окремі предмети можуть бути використані в традиційному вигляді як декоративні елементи ландшафтного благоустрою. Варто зазначити, що створені на основі традиційних форм виразні стильові об'єкти малої архітектури матимуть широкий спектр використання. Зокрема, в парках та скверах, дитячих майданчиках, присадибних ділянках, садах на даху, балконах і терасах, оформленні зелених зон житлових і виробничих інтер'єрів.

Розглянемо можливості використання художньо-проектних нарбок у садибі волинських поліщуків для *дизайну промислових виробів*. Як відомо, дизайн промислових виробів передбачає проектування найрізноманітніших предметів. Назвемо лише деякі з них, на котрі в подальшому буде спрямована наша увага: це – побутові речі та меблі.

Сьогодні набуває значного поширення екологічний стиль. Створення предметів із натуральних матеріалів, цікаві неординарні арт-дизайнерські твори, впровадження у прості та звичайні форми об'єктів сучасних технологій, створення екологічних, багатофункціональних та етнічних предметів – ось деякі з перспективних чинників дизайну сьогодення.

Отже, яким чином можна скористатися досвідом «народних дизайнерів» у сучасній дизайнерській діяльності? По-перше, відомо що основним «робочим матеріалом» було дерево, і місцеві майстри вміли грамотно та бережливо використовувати різні властивості цього матеріалу. Вкажемо на деякі з виявлених нами характерних художньо-проектних здобутків у роботі з деревом, котрі сприятимуть розширенню дизайнерських проектних ідей з використанням інших матеріалів. Насамперед, це досягнення безвідходного виробництва в роботі з матеріалом, а саме: використання всіх складових матеріалу; бачення властивостей та природних якостей матеріалу і дотепне їх використання; надання відкритій конструкції естетичної привабливості (прикладі - різноманітні види з'єднань матеріалу стін, варіанти плетення лозового тину, конструкції стелі, дверей на бігунах, криниць «журавлів», «світоча» тощо); намагання продемонструвати природну красу матеріалу (це виявлено у відкритому зрубі хат, мінімальному використанні декору).

По-друге, в даний час значного розвитку набуває творення не масової художньо-проектної продукції, а ексклюзивної. Представники так званого арт-дизайну щоразу більше звертаються до рукодільних методів й прийомів, створюючи речі з присмаком артистизму. Прекрасною базою для неординарних сміливих ідей у проектуванні ексклюзивних творів слугуватимуть предмети обладнання і умеблювання народного житла, а також традиційні прийоми конструктивних з'єднань. Для прикладу наведемо деякі варіанти сучасного втілення виробів поліських зодчих: а) формоутворення фасаду

сучасних камінів на основі стилістики традиційної поліської варистої печі, а також цікаве неординарне вирішення конструкції каміну і його розміщення, ґрунтуючись виразністю образу та естетикою конструкції «посвіту»; б) використання принципу роботи традиційної підвісної колиски в дизайн-розробках сучасних ліжок для немовлят; в) застосування в конструкціях меблів, зокрема дерев'яних, природних вузлів і з'єднань, наприклад, розгалужені гілки як ніжки для стола чи стільця або вішаки для одягу та кухонного приладдя тощо; г) використання принципу вмонтованого в конструкцію житла умеблювання як концептуального дизайнерського рішення модерного умеблювання сучасного інтер'єру; ґ) використання форми та образу ноч у виготовленні ванн і раковин (такий неординарний підхід до створення звичайних об'єктів є основою дизайн-розробок проекту «Водопарад») та ін.

По-третє, поступово в промисловому дизайні набуває розвитку певне змішування високих технологій і ручної праці. Підтримуючи це віяння часу, цікавою постає ідея використання класичного фасаду кухні волинських поліщуків або ж окремих складових її обладнання та умеблювання з вмонтованим у її конструкцію сучасним високопродуктивним обладнанням. Виконаний за таким принципом кухонний осередок забезпечить дві важливі ланки в дизайн-проектванні – це створення затишного середовища і максимальне забезпечення робочого процесу за допомогою використання провідних сучасних технологій.

Розвиваючи далі думку щодо можливостей використання в промисловому дизайні наборок волинських поліщуків, слід згадати поширений принцип багатофункціональності, закладений у багатьох предметах, розташованих у житловому просторі хати. Пригадаємо хоча б такі: піч як унікальний комплекс приготування їжі, сушіння, спання, збереження кухонного начиння; скриня як предмет умеблювання для збереження одягу, цінних речей і додаткове місце для спання тощо. Взявши за прототип представлений підхід наділення предметів різнобічними можливостями використання, допоможе сучасному дизайнерові створити так звані предмети-комплекси і вирішити глобальну проблему предметного перенасичення житлового простору.

На закінчення зазначимо ще один позитивний факт використання в меблевій індустрії творів поліських майстрів – це мода на етнічні предмети. Створені меблі, за традиційними народними зразками сприятимуть не лише появі в сучасному інтер'єрі раритетних предметів, але й наповнять житловий простір духом української спадщини. Варто вказати й на те, що окремі приклади народного умеблювання, хоча б зразки канап, представлені в додатках, і зараз сприймаються як привабливі естетичні об'єкти, котрі гармонійно впишуться і в житловий простір і в зовнішнє оформлення міста.

Висновки. Практичне використання народних художньо-проектних ідей можливе в широкому масштабі. А саме: для формування осередків «зеленого» туризму, у художньо-проектних розробках садіб фермерських господарств,

у формуванні сучасних дачних комплексів у національному стилі та заміського жиля. Разом з тим, доречно задіяти доробки місцевих проєктантів для *спеціалізації дизайну середовища* використовуючи традиційні аспекти організації житлового простору в формуванні екстер'єрів та інтер'єрів суспільного та виробничого призначення. Для *спеціалізації ландшафтний дизайн* – у формуванні українського природного оточення та новітніх ідей щодо малих архітектурних форм. У дизайні промислових виробів (зокрема, побутові речі, меблі) – для проєктування арт-дизайнерських творів, створення екологічних, багатофункціональних та етнічних предметів.

Подальші дослідження. Подальша діяльність у дослідженні житла волинських поліщуків буде спрямована на виявлення теоретичних напрямків використання їх художньо-проєктних здобутків.

Література:

1. Дж. К. Джонс. Инженерное и художественное конструирование. Современные методы проектного анализа / В. Ф. Венды, В. М. Мунипова. – М.: «Мир», 1976. – 376 с.
2. Методы художественного конструирования. Дизайн – программа / ВНИИТЭ. Серия «Методические материалы». – М. – 1987. – 172 с.

Надійшла до редакції 16.06.2007